
Lennart Arvedson:**Framtidens arbetstider**

Under årens lopp har innehållet i arbetstidsdebatten förändrats flera gånger. Ända fram till 1900-talets början hade kraven på minskad arbetstid nästan uteslutande social karaktär. Förbättringen av löntagarnas arbetsvillkor dominerade debatten. I samband med den ekonomiska krisen på 1930-talet, som präglades av hög och bestående arbetslöshet, diskuterades möjligheten att reducera undersysselsättningen genom att minska arbetstidens längd.

Under det senaste decenniet har intresset för arbetstidsfrågor på nytt ökat kraftigt. I mitten av 1970-talet fördes i Sverige en diskussion kring arbetstidsfrågor parallellt med en debatt om arbetstidsförkortning som ett viktigt medel i jämställdhetspolitiken. I slutet av 70-talet och i samband med den ogynnsamma ekonomiska utvecklingen i Europa har tanken på arbetstidsförkortningar som ett sysselsättningspolitiskt medel åter dykt upp. De generella arbetstidsförkortningar som genomfördes motsvarade emellertid inte förväntningarna. Följden blev att i början av 80-talet skedde en omvärdering av arbetstidspolitiken. Vikten av att vidta specifika och selektiva åtgärder i stället för generella betonades. Syftet var att främja flexibiliteten på arbetsmarknaden. Så småningom övergavs idén att arbetstiderna enbart borde regleras genom lagar och kollektiva avtal. Från olika håll ställs nu krav på att individerna bör ha en större kontroll över sin egen tid.

Lennart Arvedsons senaste bok, *Framtidens arbetstider* (SNS Förlag, 1986, 100 s) utgör en illustration till arbetstidsdebattens nya perspektiv.

Boken innehåller fyra kapitel. Författarens huvudtes är att människorna bör få ökat herravälde över sin tid.

I det första kapitlet diskuteras arbetstiderna ur samhällsperspektiv. Efter att ha avisat tanken på att arbetet är en knapp resurs som skall ransoneras och fördelas, analyserar Lennart Arvedson utvecklingen av arbetstidsvolymen i Sverige. Med stöd av detaljerad statistik visar han att

fördelningen av individernas tid mellan betalt och obetalt arbete har förändrats över tiden, både när det gäller den historiska utvecklingen och mellan olika perioder i individernas livscykel. Trots en ökad förvärvsfrekvens har den totala arbetstidsvolymen sjunkit trendmässigt under lång tid. Författaren argumenterar för att den minskande arbetstidsvolymen inte är resultat av en arbetsdelning utan måste betraktas som ett uttryck för en rad kollektiva beslut och individuella avvägningar mellan betalt arbete och fritid, som möjliggjorts av produktivitetstillväxten.

I kapitel 2 presenteras utvecklingen av arbetstiden ur individens och hushållets perspektiv. I takt med tillväxten i produktion och allmänt västånd har känslan av tidsknapphet ökat. Den framtida arbetstidspolitiken bör därför försöka skapa bättre förutsättningar för individer att bestämma över sin tid. Även om arbetstiden har minskat per person har den ökat per hushåll. Det har under senare tid således skett en omfördelning av arbetet från män till kvinnor och från hushåll utan barn till hushåll med barn. Trots arbetstidsförkortningarna har arbetsdagen för heltidsarbetande inte förändrats sedan seklets början. Beträffande arbetstidernas förläggning kan man urskilja vissa tendenser: Drygt 70 procent av arbetskraften arbetar under dagtid, fast man kan konstatera att fler personer än tidigare arbetar på natten eller under helger. Författaren påpekar att denna koncentration av arbetstidsformer mer är ett resultat av traditioner än ett resultat av produktionsorganisatoriska restriktioner. Det finns således utrymme för andra typer av arbetstidsorganisation. Slutet av kapitlet utgör en plädering för "flexlivet". Flexlivstankarna grundar sig på konstaterandet att avvägningen mellan det betalda arbetet och fria aktiviteter kan variera människorna emellan och under olika perioder av livet. Medan sextimmarsanhängarna sätter den normala arbetstiden och det betalda lönearbetet i centrum anser författaren att "flexlivsidén" ger större individuell valfrihet och hög prioritering av andra aktiviteter.

I kapitel 3 presenterar författaren en detaljerad beskrivning av driftstider och

arbetstidsorganisationer i svenskt arbetsliv. Det framgår av analysen att även om driftstiderna är relativt låga kan man skönja en tendens till längre utnyttjande av kapitalet. Framst pga ökande kapitalintensitet inom industrin och tjänstesektorn. Driftstiderna, arbetstidsmönstren och arbetstidsorganisationen varierar emellertid betydligt mellan sektorerna. Konsekvensen blir att samma principer för arbetstidsorganisationen inte går att tillämpa inom alla verksamheter. Detta är, enligt författaren, det viktigaste argumentet för att sträva efter en mer decentraliserad och flexibel arbetstidspolitik.

I det avslutande kapitlet ger författaren sin personliga syn på hur en framtidsorienterad arbetstidspolitik bör utformas. Människorna bör inte enbart kunna påverka omfattningen av sin arbetstid utan också dess förläggning. Även om fullständig valfrihet är omöjlig kan man sträva efter högre grad av individuell frihet. Genom att bättre utnyttja kapitalet utan att drastiskt öka driftstiden skulle man kunna införa mer flexibla och alternativt förlagda arbetstider. Beträffande tjänstesektorn kan man exempelvis genom ett längre öppethållande förbättra tjänsternas tillgänglighet. Detta skulle leda till bättre service gentemot kunder och samtidigt tillfredsställa löntagarnas önskemål beträffande arbetstider. Författaren pläderar också för en konjunkturanpassad arbetstid som bättre skulle passa till verksamhetens behov.

Slutligen betonar Arvedson återigen vikten av att ta hänsyn till individernas olika preferenser vad gäller arbetstidens omfattning och förläggning under livets gång. Flexlivet bör i framtiden stå i centrum för arbetstidspolitiken. En politik som enligt författaren kan utgöra ett plussummespel för alla agenterna i samhället.

Sammanfattningsvis utgör Lennart Arvedsons bok en bra översikt av de nya tendenser som präglar den nuvarande arbetstidsdebatten. Den första invändningen jag skulle vilja rikta mot boken är att den inte innehåller några anknytningar till den internationella debatten. De flesta argument för en framtidsorienterad arbetstidspolitik som finns i slutet av boken finns redan i Gösta Rehns berömda arti-

kel "Towards a society of free choice", skriven 1973. Det är således svårt att hitta nya och originella idéer i "Framtidens arbetstider". Innehållsmässigt skulle man kanske vilja ha en utvidgad diskussion om de praktiska möjligheterna att genomföra den föreslagna arbetstidspolitiken. En redovisning av erfarenheterna utomlands och de svårigheter som har uppstått i strävan att förändra attityderna skulle ha förhöjt bokens värde. En annan invändning är att framställningen ibland brister vad gäller klarhet. Uppläggningsen i kapitel 3 är synnerligen svåröverskådlig. Trots dessa invändningar återspeglar Lennart Arvedsons bok väl den pågående debatten om arbetstidsflexibilitet och ger omfattande detaljkunskaper om hur arbetstiden organiseras i Sverige.

Fil lic *DOMINQUE ANXO*
Nationalekonomiska institutionen
Göteborgs universitet